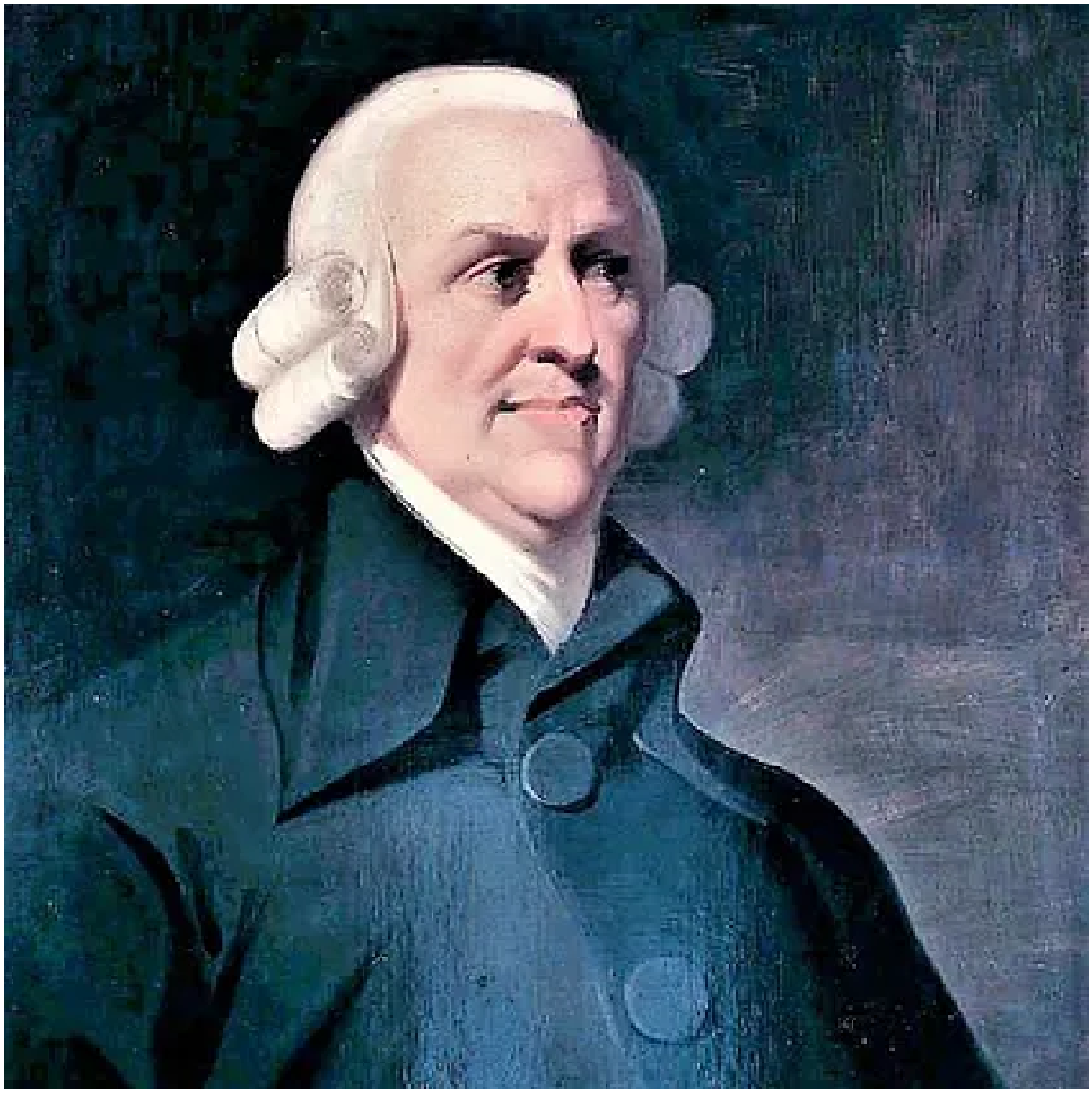
Adam Smith'in Davos hakkındaki görüşü

MAX LAWSON

7 ŞUBAT 2026

İskoç iktisatçı ve filozof Adam Smith, iktisatçıların, özellikle de ilerleme ve refahı sağlamanın en iyi yolunun serbest piyasa olduğuna inanan iktisatçıların büyük gözdesidir. Amerikan, Fransız ve sanayi devrimlerinin yaşandığı 1776 yılında yazdığı en ünlü sözünde, insanların kendi rasyonel çıkarlarını takip etme özgürlüğüne sahip olmaları durumunda, bu 'görünmez elin' toplumun tamamı için en iyi sonuçlara yol açacağını belirtmiştir.

harunbal@cu.edu.tr Abone

Adam Smith'in onuruna kurulan sağcı düşünce kuruluşu Adam Smith Enstitüsü , Oxfam'ın eşitsizlikle ilgili Davos raporunu yayınladığımız her yıl bizim baş düşmanımız oluyor . Yıllar boyunca temsilcileriyle birçok tartışmaya girdim; bu tartışmalarda eşitsizlik ve özellikle vergilendirme konusunda endişelenmenin önemini sorguluyorlar ve bunun yerine çözümün daha fazla serbest piyasa olduğunu savunuyorlar.

İlginçtir ki, Adam Smith'in söyledikleri bununla sınırlı değildi. Sözleri çok seçici bir şekilde alıntılanmıştır. Gerçeklikten soyutlanan teorik matematiksel modelleri tercih eden birçok modern iktisatçının aksine, Smith bir ampiristti; sadece İngiltere ekonomisini (o dönemde bugünkü Küresel Güney ülkelerinin çoğuna şekil olarak çok benziyordu) değil, dünyanın dört bir yanındaki diğer ülkeleri de gözlemledi. Teorilerini desteklemek için elde edebildiği somut verilerden yararlandı.

Sınıf savaşçısı Smith

Bu sayede, ekonomiyi anlamaya yardımcı olmak için toplumsal sınıflar fikrini teorize eden ilk iktisatçılardan biri oldu ve toplumu işçiler, toprak sahipleri ve kapitalistler olarak ayırdı. Ayrıca zengin insanlara karşı çok düşük bir görüşe sahipti; onları ya tembel ya da miskin, topraklarından elde ettikleri kiralarla geçinen ya da tekelci, açgözlü kapitalistler olarak görüyordu.

Aynı zamanda, bir ulusun refahının yalnızca en zenginlerin zenginliğine göre değil, çalışan çoğunluğun ne kadar iyi durumda olduğuna ve yaşamlarının ölçülebilir şekilde iyileşip iyileşmediğine göre ölçülmesi gerektiği fikrini ortaya atan ilk ekonomistti.

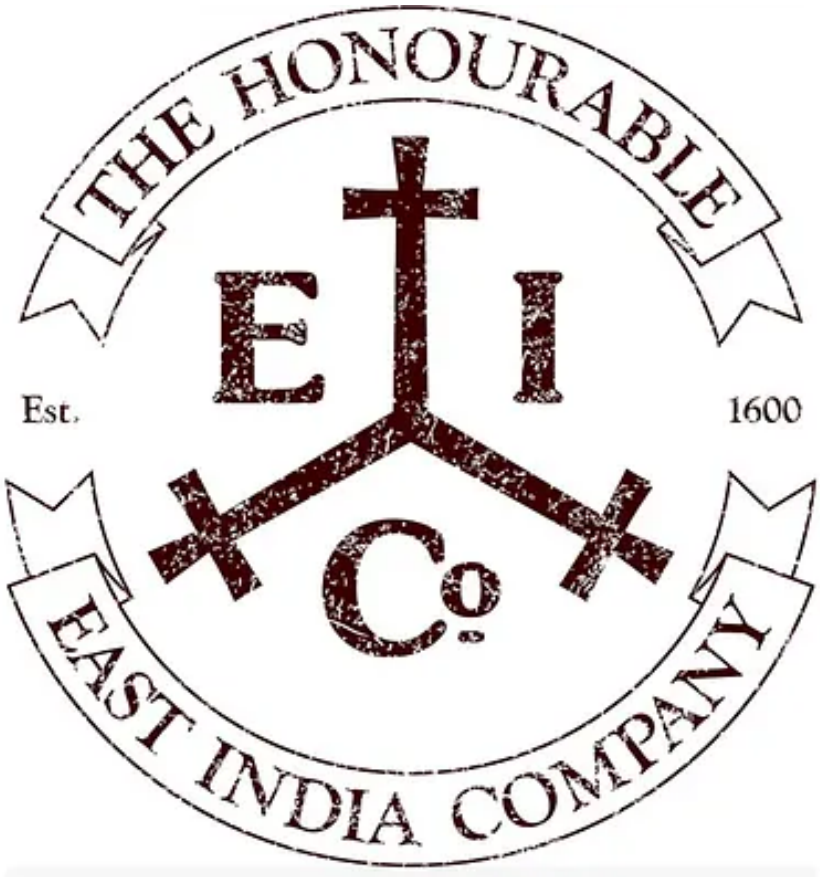
Bu nedenle, aslında bu yıl Oxfam'ın Davos'ta sunduğu, ekonomik gücün siyasi güce dönüşmesinin ve azınlığın zenginliğini korumak için çoğunluğun özgürlük ve hürriyetinin bastırılmasının tehlikelerini ele alan "Zenginlerin Yönetimine Direnmek" başlıklı bildirisini beğeneceğini düşünüyorum . *Zengin* kapitalistlerin siyaset ve hükümet politikaları üzerindeki etkisinden derinden endişe duyuyordu ve bu şekilde kendi çıkarlarını gözetmelerine izin verilmesinin kamu yararına aykırı olacağını düşünüyordu. Bunun aslında çok açık bir müdahale olacağını ve bunun yerine tekel gücünün artmasına yol açacağını düşünüyordu.

(Bence bu yılki kapak en iyilerimizden biriydi ve bunu kapağın hazırlanmasında hiçbir katkım olmamasına rağmen söylüyorum.)

Sömürge karşıtı Smith

Bu durum onu sömürgeciliğe karşı çok olumsuz bir tutum sergilemeye yöneltti. Tekel gücünü kullanarak diğer ülkeleri sömürgeleştiren, baskı altına alan ve büyük karlar elde eden Doğu Hindistan Şirketi gibi şirketlere karşıydı; bu nedenle geçen yıl Davos'ta sunduğumuz sömürgecilik hakkındaki bildiriyi de muhtemelen beğenirdi.

(Kesinlikle onurlu değillerdi.)

O da büyük devletçiliğin hayranı değildi. Hükümetlerin serbest piyasanın çok yetersiz bir alternatifi olduğunu düşünüyordu. Branko Milanovic (bu bloga ilham veren muhteşem kitabı *Eşitsizlik Vizyonları'nın* yazarı) Smith'in devletinin GSYİH'nin yaklaşık %10'unu temsil edeceğini, oysa modern refah devletlerinin GSYİH'nin %40'ına yakınını temsil ettiğini düşünüyor. Bu konuda kesinlikle aynı fikirde değiliz. Bence, evrensel ücretsiz sağlık hizmeti veya eğitim sağlamak için ilerici vergilendirme kullanan ve gençleri, yaşlıları ve zor durumda olanları koruyan modern, hesap verebilir refah devletleri, insanlığın şimdiye kadar icat ettiği en büyük şeylerden biridir.

Smith, kapitalistleri düzenlemenin en iyi yolunun hükümet değil, rekabet olduğuna inanıyordu; çünkü hükümet zengin ve güçlüler tarafından ele geçirilebilirdi – bunu her zaman görüyordu. Politikacılar da zenginlik ve para tarafından ele geçirilebilir; bu, 18. yüzyılda olduğu gibi bugün de geçerlidir Ancak onun buna cevabı, hükümeti olabildiğince küçük tutmaktı. Sorun şu ki, bence küçük bir hükümetin piyasayı düzenlemesi çok zayıf olacaktır, çünkü zengin kapitalistlerle başa çıkmak için çok sınırlı ekonomik güce sahiptirler. Bu, kapitalistlerin daha da fazla komplo kurmasına ve tekel oluşturmasına kesinlikle olanak tanır. Bana göre, halka hesap veren ve örgütlü paraya değil, halka karşı sorumlu olan modern, hesap verebilir devletler, sermayenin gücünü dengelemenin en iyi yoludur; ele geçirilmiş bir devleti küçültmek yerine, onu geri almalıyız.

Her neyse, bu yılki Davos bildirisinin sivil ve siyasi özgürlükler ile eşitsizlik üzerine odaklanması nedeniyle, Adam Smith'in bildiri için nasıl bir önsöz yazmış olabileceğini merak etmeye başladım ve onun yazılarından aşağıdaki metni derledim:

> *Büyük servetin olduğu her yerde büyük eşitsizlik vardır. Çok zengin bir kişi için en az beş yüz fakir insan olmalıdır ve azınlığın refahı, çoğunluğun yoksulluğunu varsayar.*
>
> *Bir ülkenin topraklarının tamamı özel mülkiyete geçtiği anda, toprak sahipleri de diğer tüm insanlar gibi ekmedikleri yerden hasat yapmayı severler ve doğal ürünleri için bile kira talep ederler. Ormanın odunu, tarlanın otu ve toprağın tüm doğal ürünleri, toprak ortak mülkiyetteyken işçiye sadece toplama zahmetine mal olurken, şimdi ona bile ek bir fiyat biçiliyor. [Evet, bunu Karl Marx değil, Smith yazdı!]*
>
> *Çoğunluğun durumunu iyileştiren şey, asla bütüne bir sakınca olarak görülemez. Üyelerinin çok büyük bir kısmı yoksul ve sefil olan hiçbir toplum, elbette ki, müreffeh ve mutlu olamaz... Eğer [adalet] ortadan kalkarsa, insan toplumunun büyük, muazzam yapısı, bu dünyada, tabiri caizse, inşa edilmesi ve desteklenmesi doğanın özel ve sevgili bir özeni gibi görünen bu yapı, bir anda atomlarına ayrılacaktır.*
>
> *Tüccarların ve üreticilerin alçakça açgözlülüğü, onların ne insanlığın yöneticileri olduklarını ne de olmaları gerektiğini gösteriyor. Aynı meslekten insanlar, eğlence ve neşe için bile nadiren bir araya gelirler; konuşmalar genellikle halka karşı bir komplo*

> *veya fiyatları yükseltmek için bir planla sonuçlanır... Bu türden bir insan grubundan gelen herhangi bir yeni yasa veya ticaret düzenlemesi önerisi her zaman büyük bir dikkatle dinlenmeli ve uzun ve dikkatli bir şekilde incelenmeden, sadece en titiz değil, en şüpheci dikkatle de değerlendirilmeden asla kabul edilmemelidir. Bu, çıkarları hiçbir zaman halkın çıkarlarıyla tam olarak aynı olmayan, genellikle halkı aldatmak ve hatta ezmek için çıkarı olan ve buna göre birçok kez hem aldatmış hem de ezmiş olan bir insan grubundan geliyor.*
>
> *Prenslerin saraylarında, büyüklerin salonlarında, başarının liyakate değil, iltimasa bağlı olduğu yerlerde, gerçek nadiren duyulur. Zenginlere ve güçlülere hayranlık duyma, hatta neredeyse tapınma eğilimi... ahlaki duygularımızın bozulmasının en büyük ve en evrensel nedenidir.* [Davos'u bundan daha iyi tanımlayacak bir şey düşünemiyorum.]
>
> *Toplumumuzda zenginlerin egemenliğine karşı hep birlikte direnmemiz gerektiği hissine kapılıyorum.*

[Tamam, son cümleyi ben yazdım ama geri kalanı birebir alıntı, söz veriyorum.]

SON

Yazar: Max Lawson, Oxfam International'da Eşitsizlik Politikası Başkanı ve EQUALS podcast'inin sunucularından biri. Ayrıca LSE Uluslararası Eşitsizlikler Enstitüsü'nde Uygulamalı Misafir Profesör ve Küresel Halk İlaçları İttifakı'nın eş başkanıdır .